

„HOGYAN BESZÉL?”

A Tipegő „Hogyan beszél?” című márciusi adásakor beérkezett kérdések válaszlására a rádióadásban is közreműködő **Léopoldus pszichológus, dr. Szentmiklóssy Margit** kértek.

1

A beszéd kezdetének tanulása kapcsolatosak az első kérdések: Mikor és hogyan tanulja a gyermek az első szavakat? Hogyan foglalkozunk vele, ha egy tizenkét hónapos kislány nem sír, hanem kiabál ha fáradt, vagy akar valamit, vajon kinővi-e a sikoltozást, ha megtanul beszélni?

A kisgyermek indultaitellen tejezi ki érzelmeit: sír, kiabál vagy örömteli hangokat hallat aszerint, hogy szomorúsága, fájdalma vagy jókedve van. Ez a fajta kifejezés mintegy a beszéd előtti „beszédnek”, a közlésnek, a kapcsolatteremtésnek felel meg, amely fokozatosan átja a helyét az artikulált első szavaknak. Az első szavak kezdetben még csak hangcsoportokból, szótagokból, szótag-ismétlésekből szoktak állni, pl.: ma-ma — ma-ma-ma. Szópiszokban a cseszendő ajka, nyelve oly mértékben ügyesedik, hogy előszörban az ajakkal és a nyelv elülső részével képzett hangokat (m, p, t, d) kapcsolja egy-egy könnyebb magánhangzóra (a, á, u, e). Ezek a kezdeti beszédpróbalások, felfedezések éppen olyan játékszerűek, mint ahogy kezével, lábával is mozogva játszik.

Az első szavak nagyon sokszor többet fejeznek ki, mint mi felnőttek gondolnánk. A „ma-ma” szó pl. egymagában mondatértékű lehet: „Mama éhes vagyok”, „Vesd fel”, „Add ide a játékom!”

Ha a beszéd előtti korban kiabál, könnyen lehet, hogy majd a szavakkal is kiabálva báblik. Kifejeződésképe, szókincs növekedése, tisztá artikulációja kialakulásának érdekében figyeljünk rá akkor is, amikor nem kiabál; halljuk meg

halk hangjait is, személyesen foglalkozunk vele, adjuk át magunkat neki, nevezük meg a tárgyakat, amivel játszik, a cselekvéseket, miközben tevékenykedik. Beszédessünk vele a „daknyelven” mellőzve. Ő úgy utánozza, ahogyan tud. Sohasse intsiük le! A kisgyermek önfelédten, tudattalanul tanulja a beszédet a saját kedvére, a szülő örömeire.

Nagy kár, akár súlyos pőzeség, dadogás vagy nem beszédés, hallgatás származhat abból, ha iskolamódszerrel tanítanánk vagy túrelmetlenek lennénk: „Nem jól mondtad, mondd még egyszer!”, „Amíg nem tudod ki-mondani, ne is beszélj!” stb. A legtöbb, amit tehetünk, örüdjünk minden beszédbeli próbálkozásnak, sikertelen és sikeres próbálkozásnak egyaránt. — A gyerek válasza újból önbizalomteli nekirugaszkodás, beszédészervi ügyeskedés, csiszolódás, javulás lesz: anyanyelve hangjait, szóképletét, egyre tökéletesebben birtokba veszi. Hagyjuk a nyelvet játszva megtanulni!

Hároméves rendkívüli értelmes kislány beszédét csak a szülők értik. Azt kérdezték a szülei, hogy vajon mikor lesz tiszta a beszéde?

Az egyik gyermek hamarabb, a másik később kezd el beszélni. Ha a családban, főként apai ágon a késői beszédkezdést már előfordult, akkor az „örökös” játszhat szerepet a lassúbb beszédfejlődésnél. Ha a gyermek az első szavakat csak másfél éves korban vagy azután kezdi el mondani, természetes, hogy hároméves korára még nem tisztulhat ki kellőképp a beszéde. Ha nem javul a gyerek beszédének tisztasága, esetleg háliásvizsgálatra lehetne elvinni megnyugtatósképp.

2

A kialakuló beszéd artikulációs hanghízáival, a pőzeséggel kapcsolatban is sok kérdés merült fel: Egy öt és fél éves

kislány az s, z, cs, sz, z, c hangokat kimondja ugyan, de a nyelvtől kidugva a fogai között tartja ejtés közben.

A felnőttek körében is igen gyakori ez az esztétikai jellegű, torz hangzású hanghiba: a fogközi selypesség. Lehetőséges, hogy a kislány fogcsora középpőtt nem zár jól, s emiatt állandó fogait 7-8 éves korában majd szabályoztatni kell. Az is lehet, hogy a nyelvé szabálytalan, s új nyelési technikát kell megtanulnia. Mindenesetre, nyelvtől nem képes jól használni. Feltétlenül járjon logopédiára, hiszen aligha nővi ki ezt a beszédhibát. Ha nem segítenek neki, sok keserőséget okozhat majd neki az iskolában az olvasástanulás és az se kellemes, ha esetleg a gyerekek csúfolják ki pőzeséggéért.

Ötödik évében levő kislány „szép” helyett „tép”-et, „cica” helyett „tita”-t mond, r helyett „t” ejt. Vajon mi a teendő? Menjen logopédiára, addig is ne ismételtessék vele a szavakat, hanem beszéljenek vele tisztán. Játékosan fújjon luffballont, vattát, pipót, ez segíthet neki.

4-5 éves kislányok szépen tudnak beszélni már, de ha játszanak, selypítenek — ez is a kérdések között szerepelt. A gyerekek sokszor játék közben elfelejtkeznek az önjavításról, de az is lehet, szándékosan vesznek fel „kisbabás” viselkedést. Semmiképpen ne szóljanak rájuk ezért.

3

A kialakuló beszéd folyamatainak, ritmusának megakadási is (észlelési nehézségek — szóismétlések — dadogás) sok szülőnek okoznak gondot: Az elhangzott kérdések: Két és fél éves leány most kezdett el dadogni, azt mondták, nem kell semmit sem csinálni. Tényleg hagyják? Egy négy és fél éves kislány rosszkor veszi a levegőt, összetorlódnak a szavak beszéd

közben. Vajon mi a teendő? Hagyni kell?

Hagyják! — A gyermek beszédészervi izomzatának ügyessége és beszédképessége, begyakorlottsága — esetleg a beszéd-tartalom és beszédképesség között néha aránytalanság mutatkozik. S a kisgyerekek, hogy ezt az aránytalanságot leküzdje, megfeszítik beszédizmait, ami beszédészervei görcsöseit, megakadásait okozhatja. Sokszor a lélegzőszét sem képes jól beosztani, így képtelen összerendezettséget teremteni artikuláció és légzés között. Túl sok levegőt használ el, ott szakítja meg a beszédet légvétel eszéából, ahol nem kellene, ezért beszédében akadozik, kapkod, a hangzókat megismétli, megkettőzi, dadogó benyomását kelti.

Sok gyermek esik át ezen az állapotban, melyek az egészséges gyermek ahogy növekedik, ügyesedik, magától kiküszöböli. De csak akkor, ha megfelelő módon bábuk vele, ha a „bábba jutottak” észrevétlen tapintattal veszik körül, ha nem ismételtetik meg vele „helyesen”, amit mondtak; ha nem fojtják belé a szót, s nem is szőgyéltük meg soha azért, mert csőnyán, ügyetlenül beszélt. Egyszerűen túllépnék, felülemelkednek a „bábjon”. Ez a dadogás azonban marandandóvá válhat, ha tudatosítják a báb, vagy a szülők akár a „lelkük mélyén” ügyet csinálnak belőle. Az anya, a környezet szorongása feszültséget sugározhat a gyermekre, amelyet átvesz, megérez: ez erősítheti dadogását.

Sose erőltessék, hogy beszéljen; nagyon rossz, görcsös periódusában, különösen ne beszéltessek a gyereket. Inkább kössék le a figyelmét gyurmázással, festéssel, gyöngyfüzessel, sárkánykészítéssel: adjanak lehetőséget arra, hogy megerősödjön önbizalma.

A levegő, érzése, hogy biztonságban, szeretetben van, hogy fontos a számára. Remélhetőleg így megelőzhető beszédét zavaró felülemelés, szorongásainak kialakulása, rögzülése.

Lehet azonban, hogy nem átmeneti beszédnehézségről van szó. A diszharmonikus családi légkör — akár nyílt vagy rejtett legyen — dadogást kiváltó, fenntartó tényező lehet. Ritkán előfordulhat kellő bánásmód ellenére is, hogy hónapok múlva is dadog — vagy a családban már előtorult az a beszédhiba, vagy más idegrendszeri zavar —, ezért 4-5 éves korban ajánlatos pszichológushoz, logopédushoz menni.